

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, ט)
 "זה יוסף שהיה אז בחימה" (רש"י)

מתורתו ומשנתו של
 שר התורה הגאון הקדוש
 רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת וישלח תשפ"ג • שנה ב' - גליון ק"ב • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

בית האוצר
 מערכת א כלל מה

ויצו אתם לאמר וגו' פה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי (לב, ח).

אחד' אינו נחשב חסרון - ולכן אף שנשא יעקב שתי אחיות אמר "תרי"ג מצוות שמרת"

בספר אתון דאורייתא (כלל כב ד"ה והנה) ד"קתני, דאחד אין נחשב חסרון, מהא דפריה ורביה נחשב בקידושין (ד:). למצוות עשה שלא הזמן גרמא. ואמאי הא אין נוהגת ביום הכיפורים, לדיעות הסוברים דחמש עינויים דאורייתא (ר"ן ויזא ע"ג: ד"ה יוס; שאלתות שאלתא קסז), ועל כרחך דכיון דנוהג כל השנה מלבד יום אחד לא חשיב חסרון, וחשיב שפיר מצווה הנוהגת כל השנה.

וענין דאחד לא נחשב לחסרון, יש לומר, דהוא מפאת חשבון הכולל אשר לבעלי הרמז, דהתכללות הפרטיים נחשב גם כן לדבר אחד. וענין **תוספות יום טוב** שבת (פ"ו מ"ב ד"ה אבות) על המשנה דאבות מלאכות ארבעים חסר אחת, דהקשה, מדוע לא תני שלשים ותשע. ותירץ, דאגב הך דמכות (כב.) דתני מכות ארבעים חסר אחת תני הכי, והתם אקרא קאי 'במספר, ארבעים יכנו' (דברים כה, ב-ג), והכי קאמר דמכין אותו ארבעים הכתובים בתורה חסר אחת, עיין שם. ואין תירוץ זה מספיק, דזבחים (קיה:) איתא גם כן, תנו רבנן, ימי אהל מועד שבמדבר ארבעים שנה חסר אחת.

אמנם, לפי הנ"ל דאחד אין חשיב חסרון - מפאת דהתכללות הפרטיים חשיב גם כן אחד, על כן שפיר ל"ט בהחשבם יחד בכלליות נחשבים מספר ארבעים, אלא שכשאתה בא לספור הפרטיים אחד אחד אין שם רק ל"ט, ולכן מקרי זה ארבעים בכלל - חסר אחת בחשבון הפרטיים, ודו"ק.

וענין חידושי אגדות למהרש"א סנהדרין (יט: ד"ה מלוה), דכתב ביישוב הקושיא איך נשא יעקב שתי אחיות, וז"ל: כי אי אפשר היה לו ליעקב להנצל מאיסור שתי אחיות שעתידיה תורה לאסור (ויקרא יח, יח), כי באמת רחל נתקדשה לו כבר מן הדין בשכר שבע שנים כו', וכיון שלבני נח לא נאסרו שתי אחיות, אם כן הרי גם לאה נתקדשה לו, ולא הוי קידושי לאה קדושי טעות, דיעקב וודאי לא היה עושה בעילתו בעילת זנות, ואם כן גם אם היה מגרש אחת מהם הוי ליה אידך אחות גרושתו, ושתייהם וודאי אי אפשר היה לו לגרש, עכ"ל ז"ל.

כוונתו, דכיון דרק ממתת חסידות הוא דקיימו האבות

ועוד יש לומר, דאין סברא דאחד מיוצאי חציו דיעקב ישא בתו וק"ל, עכ"ל.

הנה דלתירוץ הראשון של המהרש"א ז"ל, לא יצאו מכלל בני נח להקרא ישראל רק אחרי מתן תורה, ולתירוץ השני יתכן לומר שפיר דכבר גם האבות יצאו להקרא ישראל.

דיני אבילות הנלמדים מאיוב האם תלוי אי היה ישראל

ועיין עוד מועד קטן (כ), אמר ליה רב אשי לאמימר, קריעה דמעומד מנלן, דכתיב (איוב א, כ) 'ויקם איוב ויקרע את מעילו'. ועוד שם (כה), אמר רבי יוחנן, אין מנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח אָבֵל, שנאמר (שם ג, א) 'אחרי כן פתח איוב את פיהו', והדר (שם ד, א) 'ויען אליפו התימני'. אמר רבי אבהו, מניין לאבל שמיסב בראש, שנאמר (שם כט, כה) 'אבחר דרכם ואשב ראש' וגו'. וקשה למאן דאמר בבבא בתרא (טז:) דאיוב קודם מתן תורה היה, אם כן הא אין למידין מקודם מתן תורה.

ונזכרתי ירושלמי סוטה (פ"ה ה"ו), רבי יוחנן אמר, איוב מעולי גולה היה וישראל היה, לפום כן רבי יוחנן למד ממנו הלכות אבל, ויקם איוב ויקרע את מעילו, עכ"ל. וכן הוא בבראשית רבה (נו, ד), ועל כל פנים רב אשי ורבי אבהו, דלמדו מאיוב דין קריעה וישיבה בראש, ולא הזכירו דהוא רק למאן דאמר דאחר מתן תורה היה, מוכח דסבירא להו, דלכולי עלמא איכא למילף מיניה, ואם כן הרי זה לימוד מקודם מתן תורה - למאן דאמר דקודם מתן תורה היה.

גליוני הש"ס
 שבת נה:

ויהי בשכן ישראל וגו' וילך ראובן ויששב את בלחה וגו' ויהיו בני יעקב שנים עשר (לה, כב).

ביאר דרשת חז"ל 'ויהיו' בני יעקב - מלמד שראובן שקול כשאר השבטים

איתא בשבת (נה:), אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל האומרו ראובן חטא אינו אלא טועה, שנאמר 'ויהיו בני יעקב שנים עשר', מלמד שכולן שקולים כאחת, עיין שם.

נראה, דדריש ליה מתיבת 'ויהיו'. וכזה בבא בתרא (קכ.) בנות צלפחד שקולות הוי, שנאמר (במדבר לו, יא) 'ותהינה', הויה אחת לכולן. ועיין עוד דוגמא זבחים (כט.) רש"י ד"ה יהיה.

התורה עד שלא ניתנה, ועל כן כאן לא היה יעקב יכול לעשות כפי המדת חסידות, דאם כן היה מוכרח לגרש שתייהם (וזה לא היה אפשר לו, דידע ברוח קדשו דמהם דייקא צריך שיצאו שבטי ישראל, כן נראה לענ"ד כוונתו).

וקשה, דעל כל פנים, סוף סוף לפי דין התורה האוסרת שתי אחיות הרי לא היה זה קיום, אלא דלא היה אפשר לו ליעקב להנצל מאיסור זה שעתידיה תורה לאסור, ואם כן על כל פנים איך אמר 'עם לבן גרתי', דדרשינן (רש"י כאן; ומקורו ממדרש אגדה) תרי"ג מצוות שמרת, הרי חסר מצווה אחת מתרי"ג, היינו איסור שתי אחיות. ועיין **גור אריה** (פרשת ויגש מו, י אות ה ד"ה אמנם) שעמד גם כן בכמו זה, עיין שם היטב.

ולפי הנ"ל דאחד לא חשיב חסרון, שפיר קיים תרי"ב מצוות - מספר תרי"ג, וזה גם כן מפאת דחשבון ההתכללות חשוב גם כן אחד וכנ"ל.

ואולי זהו טעם מה שנקראת התורה 'ברית' (עיין שבת לג. ורש"י עבודה זרה ג. ד"ה אם לא בריתי), דהוא תרי"ב, דרומוז דקיום תרי"ב חשיבי קיום תרי"ג, ואם מבטל מצווה התרי"ג ענש על העבירה ההוא, אבל תרי"ב אשר קיים יש להם שפיר מדריגת קיום תרי"ג.

בית האוצר
 מערכת א כלל א

ויחד להם מאד כי נבלה עשה בישראל וגו' (לז, ז).

הוכחה מנישואי איוב ודינה בענין אם האבות יצאו מכלל בני נח

הנה נא, בענין אם האבות יצאו מכלל בני נח, כבר האריכו בו **הראשונים** ז"ל (עיין רש"י עבודה זרה ג. ד"ה נמרוד; רמב"ן פרשת אמור כד, י ד"ה והצרפתיים).

ועיין עוד ש"ס בבא בתרא (טו:), דמייאת ברייתא דסבירא ליה לכמה תנאי, דאיוב היה אחרי מתן תורה, ויש אומרים בימי יעקב היה, ודינה בת יעקב נשא, כתיב הכא (איוב ב, ט) 'כדבר אחת הנבלות תדברי', וכתיב התם 'כי נבלה עשה בישראל', וקאמר בגמרא עליה, דכולהו (דאמרי דהיה אחר מתן תורה) סבירא להו דאיוב מישראל הוי, לבר מיש אומרים (דאמרי דבימי יעקב הוי).

ובחיודשי אגדות למהרש"א (שם ד"ה ס"ל), כתב אהא דאמר לבר מיש אומרים, וז"ל: הגם דאיכא למימר דמבני בניו של יעקב היה ונשא דינה בת יעקב, מכל מקום קודם מתן תורה לאו ישראל מיקרי, אלא בן נח מעכו"ם הוא.

נחשב כאילו היה משכן וקרבות, אלא שבפועל לא היה, ולכן מיקרי ארבעים חסר אחת, ודו"ק.

ג ראה עוד **גליון** הקודם, ויצא עמוד א, מה שכתב רבינו ביישוב קושיא זו, וראה עוד **תפארת יוסף** פרשת ויצא עמוד רפח על הפסוק 'ולבן שתי בנות' וגו'.

ד ראה שם שכתב לפי דרכו: 'אמנם, בשביל זה לא נאמר שלא קיים יעקב כל התורה, שהרי יעקב אמר לעשו תרי"ג מצוות קיימתי, ואחת מהם שלא ישא שתי אחיות, אלא ודאי מה שהותר לו דבר אחד אין זה שעבר על התורה, כי התורה שאסרה היא

שהתירה לו גם כן, כי הכל היה ליעקב על פי התורה".

ה וראה **פרשת דרכים** דרוש א, שהאריך בזה, עיין שם.

ו כמבואר בירושלמי מועד קטן פ"ג ה"ה. ראה **בית האוצר** מערכת א כלל א אותיות ד, ז, יב, שהאריך רבינו בזה מאוד.

ז בגמרא שם, על הפסוק (ויקרא ז, יח) 'לא יחשב לו פגול יהיה', מלמד שמצטרפין זה עם זה, ופירש רש"י: "עשאו הכתוב לחוץ למקומו ולחוץ לזמנו הויה אחת, מלמד שמצטרפין חצאי שיעוריהן לפסול את הקרבן, כדתן במתניתין (זבחים כט:) לאכול חצאי זית בחוץ חצאי זית למחר פסול".

ויזרח לו השמש' (לב, לב) השמש מרפא ביעקב ובישראל ומלהטת בעשו ובעכו"ם

מתוך: אוצרות יוסף דרוש ב -

איפוא לחום החמה, הנה יתבטלו לגמרי וינערו מן הארץ (ראה איוב לח, יג ורש"י שם), ומה שאין כן ישראל שיש להם ייחוס גם ללבנה וכן"ל (שם), והלבנה הנה היא קרה ולחה וכן"ל, ולכן יתמוג להם חום החמה בקרירות הלבנה. והנה כמו שחום תקיף קשה ושוורף, כן להיפוך - חום ממוזג הוא רפואה וכנודע (ענין יבמות עב. ורש"י ד"ה רוח; דרך חיים אבות הקדמה ד"ה סודר), וזהו שאמרו שישראל יהיו מתרפאין בה, והעכו"ם יהיו מתלהטים בה, ודו"ק היטיב.

ועיין עוד במדרש רבה בא שם (טו, כז) על הכתוב 'החודש הזה לכם', וז"ל: והעכו"ם מונין לחמה, לומר מה חמה אינה אלא ביום, כך אין מושלים אלא בעולם הזה, ומה החמה היא של אש, כך הם עתידין לידון בה, שנאמר 'כי הנה היום בא בוער כתנור', עכ"ל המדרש. ומשמע מדברי המדרש להדיא כדברינו הנ"ל, דביטול העכו"ם לעתיד יהיה מפאת שהם מונין ומתייחסים לחמה, ועל כן יתבטלו וינערו לעתיד על ידי להט ותבערת החמה בצאתה מנרתיקה.

ישראל המקריבים עולות וגם שלמים - יהיה להם קיום

ועל פי זה הנה מובן לנכון גם כן גמרא זבחים (קטז) - אהך דאין עכו"ם מקריבין רק עולות ולא שלמים, ויליף ליה שם מקרא (שיר השירים ד, טז) 'עורי צפון ובואי תימן', תתנערי עכו"ם שמעשיה בצפון, ותבוא אומה שמעשיה בצפון ובדרום. וברש"י: תתנערי עכו"ם שמעשיה בצפון - היינו עולה שטעונה צפון (ראה ויקרא א, יא), ותבוא - אל מלך המשיח, אומה שמעשיה צפון ודרום - דהיינו ישראל שמקריבין עולות ושלמים, עכ"ל.

והנה דברי הגמרא אלה נפלאו מהבין, דמשמע דמפאת שעכו"ם מקריבין רק בצפון לבד - היינו עולות, מפאת זה יתנערו ויהיה הביטול שלהם לעתיד, וישראל

קיום ישראל וביטול העכו"ם לעתיד לבוא - בהוצאת חמה מנרתיקה

הנה אציע דברי המדרש רבה וישלח (עשה, ה) על הכתוב (שם לב, לב) 'ויזרח לו השמש', וז"ל: רב הונא בשם רב אחא אמר, כך היתה השמש - מרפא באבינו יעקב ומלהטת בעשו ובאלופיו. אמר לו הקדוש ברוך הוא, אף סימן לבניך, מה את - השמש מרפא בך ומלהטת בעשו ובאלופיו, כך בניך תהא השמש מרפא בהן ומלהטת בעכו"ם. מרפא בהן - שנאמר (מלאכי ג, כ) 'וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא', מלהטת בעכו"ם - שנאמר (שם שם, יט) 'הנה היום בא בוער כתנור', עכ"ל המדרש.

והוא עצמו מאמר הגמרא נדרים (ה), לעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתרפאין בה, שנאמר 'וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא' כו', ורשעים דונגין בה, שנאמר 'הנה היום בא בוער כתנור', עכ"ל הגמרא. וקרא בש"ס נדרים הנ"ל לכלל ישראל בשם 'צדיקים' ולעכו"ם בשם 'רשעים', וכמו שמצינו לחכמינו ז"ל ככה במקומות רבות (ענין ב"ר נב, ה; פסיקתא דרב חננאל ד"ה לוח).

החמה שורפת - ורק לישראל יהא מיוזג מלבנה המקררת

והנה הבנת הדבר - איך בצאת החמה מנרתיקה לעתיד יהיו ישראל מתרפאין בה ועכו"ם מתלהטין בה, נראה שהוא על פי המבואר בספר **צדה לדרך** (מאמר א כלל א פרק כט ד"ה החמה; ד"ה הלבנה) בשם התוכנים הקדמונים, כי איכות החמה - חמה ויבישה, ואיכות הלבנה - קרה ולחה, עיין שם. וכן הוא גם כן במורה (ח"ב פרק ז), כי השמש מניע יסוד האש והירח מניע יסוד המים, עיין שם שייחוס המים לירח והאש לשמש, עיין שם היטב. והמים הם קרים ולחים והאש חם ויבש, אם כן השמש עניינו ואיכותו בחום ויובש, והירח עניינו ויחוסה בקרירות ולחות - כדברי הצדה לדרך.

והנה החמה היתה שורפת את העולם בנוציה - בהיותה חמה ויבישה, ורק הנרתיק אשר לה הוא המגין מחומה, ועיין רבה בראשית (ו, ו): 'ולגלג חמה יש לה נרתיק, שנאמר (תהלים יט, ה) 'לשמש שם אוהל בהם', ובריכה של מים לפניו, בשעה שהוא יוצא, הקדוש ברוך הוא מתיש כחו במים שלא יצא וישרף את העולם. אבל לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מערטלו מנרתיקו ומלהט בו את הרשעים, שנאמר (מלאכי שם) 'וליהט אותם היום הבא', עכ"ל המדרש.

ועל כן, כאשר יוציא הקדוש ברוך הוא לעתיד את החמה מנרתיקה, הנה העכו"ם המתייחסים רק לחמה לבד וכן"ל (דרוש זה פסיקא יא), ולא יהיה להם שום מיוזג

א) בפסיקא יא-יב, כתב רבינו: "... והנה אין העניין שישראל מונין ללבנה לבד והעכו"ם מונין לחמה לבד, רק שישראל מונין לשניהם והעכו"ם לחמה לבד, וכש"ס חולין (ס) אמר לה, זיל לימנו בך ישראל ימים ושנים. אמרה ליה, חמה נמי אי אפשר דלא מנו ביה תקופתא כו'. פירוש, דישראל מונין לשניהם - לחמה וללבנה, והעכו"ם לחמה לבד.

וענין המעלה שיש בזה לישראל, הוא כנודע (ענין וזוהר ויבש קפא) כי הלבנה מקבלת האור מן החמה, והחמה משפיעה במדרגת זכר והלבנה מקבל במדרגת נקבה (ענין רבינו בחיי פירשת בא יב, ב ד"ה וכן). והם עניין הצורה והחומר, וכמבואר במורה (חא) פרק יז) כי אפלטון ומי שקדם לו - כינה הצורה בזכר והחומר בנקבה. וכן **בראב"ע** דברים (פירשת ראה ג, ז ד"ה וטעם) - 'כי יסיתך

מפאת שמקריבין בצפון ובדרום - היינו דמקריבין גם שלמים, יהיה להם קיום, והוא דבר הצריך הבנה, דאיך בא זה מזה.

ישראל ממוזגים חומר וצורה ועכו"ם חומר בלבד

ואולם על פי דרכנו הדברים מובנים לנכון. דמפאת שמקריבים בצפון לבד - עולה כולה כליל, היינו דעניינם בחמה - צורה לבד, דזה תלוי בזה וכן"ל, על כן יתבטלו לעתיד, ומה שאין כן ישראל שמעשיהם בצפון ובדרום, היינו שמקריבים גם שלמים שבו אכילת הדיט - היינו שעבודתם גם בחומר, והוא מפאת התייחסותם ומנותם גם ללבנה שהוא במדרגת החומר וכן"ל (שם), ועל כן מפאת זה יהיה להם קיום לעתיד וכן"ל, ודו"ק היטיב מאוד.

ודברינו מבוארים איפוא להדיא - דמה שהעכו"ם מקריבים רק עולות הוא עצמו עניין מנותם רק לחמה. שהרי במדרש רבה הנ"ל מבואר להדיא דביטולם לעתיד יהיה מפאת מנותם לחמה, ובגמרא זבחים הנ"ל מבואר דביטולם יהיה מפאת שמעשיהם בצפון - היינו שמקריבין רק עולות, ואם כן הרי מבואר להדיא דשני עניינים הנ"ל - היינו מנותם לחמה והקרבתם רק עולות - עניינים אחד, וכמובן.

רק ישראל מקדשי החומר - יתקיימו בהתעלות העולם כולו לעת"ל

והנה ש"ס זבחים הנ"ל - תתנערי עכו"ם שמעשיה בצפון כו', מובן עוד בפשיטות לדברינו הנ"ל. וזה, דבימי המשיח יהיה התעלות העולמות (ענין שער הכוונות סדר שבת ד"ה גם דע), וכיון דהעולם הזה יתעלה, וההתעלות שלו יהיה רק על ידי הקדושה שבו, ועל כן עכו"ם שמקריבין רק בצפון, היינו רק עולה דכולה כליל, אבל שלמים דיש בהם אכילת אדם, והיינו דגם בענייני עולם הזה - אכילת אדם - יש קדושה וכן"ל (דרוש זה פסיקא יב), דבר זה אינו בעכו"ם, שבענייני עולם הזה אין אצלם קדושה וכן"ל, ולכן לא שייך אצלם שלמים, רק עולה - אכילת מזבח לבד, דאכילת אדם ואף על פי כן הוא קדשים ובקדושה זה לא שייך אצלם.

ולכן כיון שאין קדושה בעניין עולם הזה שלהם, על כן כאשר יבא העולם הזה להתעלות אז, וההתעלות הוא רק מפאת הקדושה, ובעניין עולם הזה שלהם אין קדושה, ולא יוכל להתעלות בכלל העולם הזה שיתעלה אז, ולכן אדרבה יפול, ויהיה על ידי זה נפילה שלהם, שלא יוכלו לעלות גם הם בחלקם בעולם הזה בעלייתו של העולם הזה אז, ולכן ישתרשו ויתנערו מעולם הזה ויפלו.

ומה שאין כן ישראל דחלקם בעולם הזה גם כן יש בו קדושה, ולכן מקריבין גם שלמים, ולכן יוכל גם חלקם בעולם הזה להתעלות בעליית העולם [ויעלו בכל מהותם ועניינם גם הם, היינו בין במהות הרוחני שבהם ובין במהות עולם הזה שבהם, דגם מהות עולם הזה שבהם יש בו גם כן קדושה, ויוכל לעלות גם כן בהתעלות העולם], ולכן תתנערי עכו"ם שמעשיה בצפון, ותבוא אומה שמעשיה בצפון ובדרום, ודו"ק היטיב מאוד.²

אחרי כן אמר - כתב... ועל כל פנים כתב גם הוא ז"ל כן, כי הזכר עניינו הצורה והנקבה החומר. וזהו ענין שישראל מונין לשניהם, כי ישראל יש להם עבודה בצורה ובחומר, ומה שאין כן העכו"ם עבודתם בצורה בלבד ולא בחומר.

ולכן העכו"ם מקריבין רק עולות [כמבואר בש"ס זבחים (קטז) ומנחות (עא)] - דכולה כליל (זבחים נג), ומה שאין כן שלמים דיש גם אכילת הדיט (שם נה). היינו, דגם עניין החומרי - אכילה - יהיה גם כן בקדושה, זה לא שייך בעכו"ם. וזהו ש"ס פרק שני דביצה (טו), נשמה יתירה לא אודעיהו, ופירש רש"י (ד"ה נשמה), לאכול ולשתות, והיינו דגם אכילה ושתייה יהיה בקדושה - זה אינו בעכו"ם (ראה עוד גליניו השי"ס ביצה שם ד"ה נשמה).

(ב) וראה עוד **אוצרות יוסף** מאמר לבנה פסיקא מו-נב.

הבא להרגך - השכם להרגו

כך הושיע והרגיע הצדיק את היהודי המבוהל שנהג בדין 'הבא להרגך - השכם להרגו' | 'וייצר לו' - שמא יקללנו יצחק אביו ולא מהריגת אחרים | האם דין 'הבא להרגך - השכם להרגו' נוהג גם בבני נח? | 'הבא להרגך' נלמד מפסוק או שהיא סברא חיצונית

שהגעתי לזלאטשוב. לאחר כמה שבועות שלא יכולתי לפצות פה, קרא לי המגיד לחדרו ופקד עלי לספר את הכל, וכך עשיתי. וכה אמר לי: 'הלא 'הבא להרגך השכם להרגו' ובאמת אין לך לסבול על מה שהרגת את הגוי, ועוד בשוגג, ולגבי אביר, מי אמר לך שהוא אכן מת? הלא על פי הלכה אי אפשר להתיר עגונה על פי עדות קלושה כזאת? וכי חסרים עניינים עוברי אורח הדומים מעט לאביר? אביר ברח, וזרכם של בורחים להרחיק נדוד ומוצאים מקום מפלט בקהילות גדולות. אולי הגיע עד ללובלין ושם הוא מסתתר? צא לדרך, תחפש אותו ותראה מה מצבו...'

"מיד יצאתי לדרכי ללובלין, שם חיפשתי אותו כמה ימים ולא מצאתי כל זכר, עד שבליל שבת קודש שח באזני שמש הקהילה שהזמין אותי לטעוד בביתו, על אודות מנהגיהם המוזרים של העניים השונים הבאים לעיר, ומיד הבנתי שאחד מהם הוא אבי, מיהרתי לאכסנייתי, שם מצאתיו חולה ומוטל על ערש דוי. בישרתי לו את הבשורה שהוא יכול לחזור לביתו ללא שום חשש, ולאחר כמה ימים שנאבק על חייו, הבריא וחזר לביתו והאריך ימים בשלום ובשלוה...

על הפסוק בפרשתנו (ל. ה) 'ויירא יעקב מאד ויצר לו', מבאי הרא"ם: "ויצר לו" - שלא יהרוג את אחרים, בבראשית רבה (עו. ב), יש מפרשים, שמא יהרוג את עשו ויקללנו אביו, וכן מצאתי בתנחומא, אבל מהריגתו של אחרים לא היה מיצר, מפני שהבא להרגך השכם להרגו, כדנפקא לן מקרא (שמות כ. כ), ד'אם במחלתך ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים', לפי שבא על עסקי נפשיות, שיודע שאם תמצאנו חותר לא תעמיד עצמך מלהציל ממונג, והוא בא לדעת כן שיקום עליך ויהרגך, לפיכך אמרה תורה השכם אתה והרגהו, כדאיתא בברכות פרק הראה (נח) ובסנהדרין פרק בן סורר (עב.).'

רבינו בבית האוצר (מערכת א כלל א אות טו) דן בדבריו, שקצת קשה, "הא הא קרא דאם במחלתך ימצא הגנב, בפרשת משפטים כתבי, ולישראל נאמרה ולא לבני נח (עיין סנהדרין נט), ואם כן מנא לן דגם בבני נח אמרינן הבא להרגך השכם להרגו, ושפיכות דמים הרי הוא משבע מצוות של בני נח. ואי נימא דהאבות יצאו מכלל בני נח גם להקל, ניחא."

אך רבינו מיישב עוד, "האיי מילתא דהבא להרגך השכם להרגו, נוהג ודאי גם בבני נח, כיון שגם הסברא החיצונית מוחיבת כן, דחיך קודמין לחיי חבירך, ואין לו להניח להרוג את עצמו מן הבא להרגו, אם יכול להציל את עצמו במיתת הבא להרגו. והא דבעינן קרא דבמחלתך, היינו רק לאשמעינן דבא במחלתך מיחשיב בא להרוג שכוונתו להרוג..."

"ונזכרתי, דכן מפורש בתוספות עבודה זרה (י:) במעשה דאנטונינוס² דאמר הוי מייתי תרי עבדא, חד קטליה אבבא דבי רבי, וחד קטליה אבבא דביתיה, ובתוספות (שם ד"ה חד) וז"ל: ואם תאמר, והלא שפיכות דמים היא משבע מצוות (עיין סנהדרין נט), ויש לומר, שהיא ירא פן יודיעו הדבר אל השרים והיו גורמין להרגו, ואמרינן הבא להרגך השכם להרגו, עכ"ל³."

עם המגיד, ומאז באתי למעונו פעמים רבות ונקשרתי אליו בכל נימי נפשי.

"הנה אביכם ציוה עלי שלא לגלות לאיש את אשר התרחש עמי, אך כעת, לאחר שכבר נסתלק לגניז מרומים, אספר את סיפורי לכבודכם.

"אבי היה עשיר גדול, שהתפרנס בכבוד הודות לקשרים שקשר עם פריצים ובעלי אחוזה בכל הסביבה, מהם היה קונה תבואה ובהמות ומוכרם ברווח גדול. בין בעלי האחוזה בלט גוי עשיר אחד שאבי סחר עמו הרבה וממנו שאב את עיקר פרנסתו. ידיד היה לו לאותו בעל אחוזה, שהיה מתערב הרבה בניהול עסקי חברו, אך הלה היה שיכור שנתן עינו בכוס וכדי שלא יפריע לאבי בעסקיו הטובים, היה נוהג פעם בשנה לשחד אותו בסכום כסף נכבד, כדי שיתרחק ממנו ולא יתערב בענייניו.

"שנה אחת היתה שנת בצורת ואבי לא קנה ממנו כל תבואה, אך אותו חבר בא ודרש את חלקו בעסק... בתחילה סירב אבי, אך לאחר שהלה התחנן שיתן לו על חשבון השנה הבאה, הסכים אבי לכך ופטרו לשלום. למעשה, בשנה הבאה מצא אבי תבואה משובחת יותר אצל בעל אחוזה אחר ושוב לא חזר אל אותו בעל אחוזה, אולם אותו חבר שיכור בא ודרש את כספו. אבי לא רצה לתת לו דבר ואף דרש ממנו בחזרה את הכסף שנתן לו חנינם בשנה הקודמת. הגוי השיכור קם בזעם רב והחל לאיים על אבי, אך הוא בשלו - אינו נוהג לו כסף ואף תובע את הכסף משנה שעברה.

"עודם מתווכחים ביניהם, אני נכנסתי לבית אבי, כדרכי לבוא פעם בכמה ימים מעיר מגורי אל הכפר שבו התגורר אבי, כדי לסייע לו בפרנסתו. והנה אני רואה את הגוי השיכור קם בחמת זעם, מוציא את רובהו ומכוונו לעבר אבי, מאיים עליו שירצחנו נפש אם לא יתן לו את כספו. לא היססתי הרבה, מיד לקחתי מקל שעמד שם על השולחן והיכיתי את הגוי מכת מות, הוא התמוטט מיד, מתבוסס בדמו ושכב מוטל כפגר על רצפת הבית.

"אבי נבהל מאוד, הוא פרץ בבכי מר וזעק: 'מה עשיתי? הלא הכנסת את שנינו בצרה אימה! הבה נברח לנפשנו!'" מיד לקח אבי את רגליו וברח כל עוד נשמתו בו ומאז נעלמו עקבותיו. אני נשארת כדי לטפל בגופתו הגוי, השלכתי אותה לתוך הנהר הסמוך וגם אני ברחתי, כדי שלא יבואו לחפשו בביתנו וכן כדי לחפש את אבי.

"עברתי בכל ערי וכפרי הסביבה כדי לחפש אחרי עקבותיו של אבי, אך ללא הצלחה. אף חזרתי לבית אבי כדי לראות אם חזר לשם, ולא מצאתיו. שמעתי שם בכפר שמדברים על גופת הגוי שנמצאה בנהר, וכולם הניחו שבשכרותו טבע בים וכלל לא חשדו בנו שיידינו במעל. המשכתי לחפשו בכל מקום, שאלתי את כל מכיריו וגם שאר אנשי המקומות אם ראו אדם הנראה כמו אבי, עד ששמעתי במקום אחד שזה לא מכבר הגיע לכאן איש מבוגר וחולה, הוא שכב לישון בבית המדרש ולא קם. אנשי המקום קברוהו כמת מצוה אך לא ידעו מאומה. בטוח הייתי שזהו אבי שנפטר מרוב צער ובהלה, ולא ידעתי את נפשי מרוב יגון ואנחה, האשמתי את עצמי שאני גרמתי למותו של אבי.

"מרוב שברון לב המשכתי וגיליתי במקום למקום, עד

בפי חסידים בימי קדם, התהלך סיפור מופלא שהתרחש בבית מדרשו של המגיד הקדוש רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב ז"ע⁴:

ביום מן הימים נקלע לחצרו בעיר יאמפאלא יהודי אחד, אשר החסידים לא הכירוהו ואף הוא לא דיבר מאומה על שמו ושם עירו, אך מראהו הסגיר עליו כי הוא שרוי בצרה גדולה. דוק של עצב וחיוורון היה נסוך על פניו והכירו בו כי עבר עליו התרחשות נוראה.

מדי פעם היה אוזר עוז ונכנס אל המגיד, אך בהיכנסו אל הקודש היה פורץ בבכי מר עד שלא היה לפתוח פיו ולומר את אשר בלבו, והמגיד היה מרגיעו ואומר לו: "אנא הישאר כאן עוד ימים אחדים עד שתירגע ותוכל לבקש את מבוקשך". כך עברו כמה שבועות, עד שהבחינו החסידים לילה אחד ברבם המגיד נכנס לבית המדרש וקורא אליו את היהודי האורח, אשר אכן נכנס לחדרו ונסגר עמו למשך כמה שעות, אחר יצא מן הקודש והלך לדרכו.

חלפו כמה שבועות, והנה חזר היהודי ליאמפאלא והנה פנים חדשות באו לכאן, הוא שמח וטוב לב, אין כל זכר לענגנת העצבות והדאגה ששררה עליו, ואף הוא הביא דורון לצדיק, מגדנות ויין-שרף לחסידים ופזר נתן לאביונים. הוא מיהר להיכנס אל המגיד ברוב התרגשות, לבשר ולהודות על הישועה שזכה לה, בעוד החסידים עומדים מחוץ לחדר ומשתאים, מייחלים לרגע שיצא האיש ויגלה להם את כל ונוכחת.

דא עקא, משיצא האיש מחדרו של המגיד והחסידים הקיפוהו בסקרנות, ענה הוא לכולם שהרבי ציוה עליו אשר לא יגיד וממילא אינו יכול לגלות מאומה. הוא חזר לביתו, ומדי פעם חזר לחצרו של המגיד, כשהוא תומך בעין יפה בצרכי החצר והחסידים, אך את סודו לא גילה לאיש.

עברו שנים רבות, המגיד מזלאטשוב ז"ע נסתלק לגניז מרומים, וחמשת בניו הקדושים המשיכו בדרך והחלו בהנהגת עדות קודש לשם ולתפארת.

בנו השלישי, הרה"ק רבי יצחק מראדוויל ז"ע, נהג מדי פעם לסבב בעיירות ולשבות בהן את שבתו, לקרב בני ישראל לאביהם שבשמים וללמדם דרכי חסידות.

פעם אחת הגיעו לעיר לודמיר, התעוררה העיר שמחה גדולה על האורח הגדול שבא לשכון בכוד בעירם, עד שפרץ ויכוח גדול בין שנים מעשירי העיר שביקשו לעשות ביתם אכסניא לאותו צדיק. כאשר באו שניהם אל הרה"ק מראדוויל והביעו את רצונם שיבוא להתאכסן בביתם, טענו כל אחד מהם את טענותיו מדוע לו משפט הבכורה, עד שענה אחד מהם: "אם יבוא הרבי להתאכסן בביתי, אגלה לו סוד גדול שהוא כמוס ואצור עמדי מזה עשרים שנה, סיפור ההתרחש עמי אצל אביו המגיד מזלאטשוב ז"ע אשר אינו יודע על כך בלעדי...". ואכן, בכך הכריע הלה את הכף לטובתו, והרה"ק מראדוויל פנה לביתו.

בבואו לביתו ביקש הרה"ק מראדוויל לשמוע את סיפורו, ומיד החל הלה לגולל את קורותיו:

"בודאי זוכר הרבי שבאתי בראשונה לבית אביכם המגיד כשאני שרוי בעצב גדול, לא זיברתי עם איש ושהיתי שבועות אחדים עד שהצלחתי לבוא בדברים

(א) הסיפור מובא בספרי סיפורי חסידים עתיקים.

(ב) שהיה בא לבית רבי כדי ללמוד תורה מפיו, והיה בא כל

(ג) וראה עוד גליוני השי"ס סנהדרין עב. ד"ה והתורה.

יום עם שני עבדים, אחד מהם היה הורג על פתח ביתו של רבי והשני היה הורג בפתח ביתו, בחזרתו.

אין עניות אלא בדעת - דעת תורה

בגמרא נדרים (מא), אמר אביי, נקטינן אין עניי אלא בדיעה.

מעין זה בבא בתרא (קמה), רבי ינאי אמר, 'כל ימי עניי רעים' (משלי טו, טו) - זה אסטניס, 'וטוב לב משתה תמיד' (שם) - זה שדעתו יפה כו'. ורבי יהושע בן לוי אמר, 'כל ימי עניי רעים' - זה שדעתו קצרה, 'וטוב לב משתה תמיד' - זה שדעתו רחבה כו'. הרי דעונו הוא ההיפוכיות של יופי ורחבות הדעת.

ועיין קידושין (טט), דמפרשין שם לסתם עניות - דהכוונה על עניות דתורה, עיין שם. והכוונה גם כן, דסתם עניות הוא בדעת. ובסוטה (טט) איתא, אין דעת אלא תורה, ולכן סתם עניות הוא עניות דתורה. וזהו גם כן כוונת הגמרא בבא בתרא (מג), ואמאי קרי להו עניים, דהכל אצל ספר תורה עניים הן, וברשב"ם: דרך בני אדם לקרוא לבני עיר עניים כשאין להם ספר תורה, דעניות גדול הוא זה, עכ"ל. ומובן ביותר להנ"ל, דאין עניות אלא בדעת - דהוא תורה, ולכן כשאין להם ספר תורה קרויים עניים.

אין עני אלא בדעה - כי דעת היא עשירות

ועיין סנהדרין (צב), כל אדם שיש בו דיעה לסוף מתעשר כו'. ולכן אין עני אלא בדיעה, דאילו היה לו דיעה - לא היה נחשב עני, כיון דסופו להתעשר, וכל העומד להעשות כעשוי דמי (עיין פסחים יג; כתובות נא).

ועיין עוד ברכות (נז), חמשה דברים נאמרו בשור (לענין חלום), האוכל משרו - מתעשר כו'. והוא גם כן על דרך (עיין בבא קמא עב). אנא כל כמה דלא אכילנא בישרא דתורה - לא צילא דעתאי. ולכן אכילת בשר שור מורה על דעת, ודעת הוא עשירות. וכבר כתבתי מזה בגליון שם (סנהדרין צב. ד"ה כל).²

והנה עוני נגזר מלשון 'עניוני', ועניוני גם כן עניינו סילוק הדעת, דביום הכיפורים כתיב (ויקרא כג, כט) 'אשר לא תעונה', וחייבין רק אככותבת דמייבתא דעתיה (עיין יומא עג; שם עט).

רפואת חולי שקולה כתיחית המתים

בגמרא נדרים (מא), ואמר רבי אלכסנדר אמר רבי חייה בר אבא, גדול נס שנעשה לחולה יותר מן הנס שנעשה לחנניה מישאל ועזריה כו'.

קבעו 'סומך נופלים ומתיר אסורים' דתחיית המתים תלויה בגאולה

עיין שו"ת מהר"ם בר ברוך (מרוטנבורג, דפוס פראג סימן תתריח ד"ה אל), דנס של רפואת חולי שקול כתיחית המתים, ומשום הכי קבעו 'רופא חולים' בברכת 'תחיית המתים'.

ומה דקבעו 'סומך נופלים ומתיר אסורים', הוונה אנפילתם של ישראל ואסורם בגלות, שהקדוש ברוך הוא סומכם, ועתיד להוציאם ולהתירם מן הגלות, כדכתיב (ישעיה מט, ט) 'לאמור לאסורים צאו', וכתיב (עמוס ה, ב) 'נפלה לא תוסיף', ואמרינן ברכות (ד), דרמזה דוד בתהלים (קמה, ד) 'סומך ד' לכל הנופלים'. והילכך כיון דהכוונה על גאולת ישראל שתחיית המתים תלויה בה (עיין אמונות ודעות מאמר ז פרק א), לכן קבעוה בברכת תחיית המתים, עיין שם.

וצריך עיון קצת, דלפי זה לא היה ראוי להיות הסדר 'סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים', להפסיק ב'רופא' בין 'סומך' ל'מתיר', רק היה ראוי להיות 'סומך נופלים ומתיר אסורים' בהדדי, ו'רופא חולים' בתחלתם או בסופם, וכמובן.

אם הרופא רשאי ליטול שכר על עבודתו

בגמרא ברכות (ס), דתנא דבי רבי ישמעאל, 'ורפא ירפא' (שמות כא, יט) - מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות.

אם הרופא רשאי ליטול שכר על טרחתו, דהא מצוה קעבד, ואסור ליטול שכר על המצוה (בכורות כט), עיין בזה בתוספת הרא"ש שם (ד"ה מכאן), ועיין מה שכתבתי על הגליון סנהדרין (עג. ד"ה ומיגר).¹ ועיין בבא קמא (פה), אסיא דמגן במגן - מגן שוה. ומשמע דצריך דווקא ליטול שכר.

ועיין נדרים (מא), דבמודד הנאה מחבירו לא ירפאהו בשכר, דנהנה בקבלת השכר, עיין שם. ואמאי, הא שכר טורח רפואתו הוא נוטל, והוה ליה כמוכר לו חפץ ונוטל דמיו, דרשאי בזבינא חריפא דהוי הנאת לוקח - כמבואר שם (לא), וכל שכן רפואה דהוי הנאת המתרפא. ועל כרחק דעל כל פנים בלא התנה אין לו שכר, דמצוה קעבד, ועל כן תו לא דמי למקח, ודו"ק. ועיין שם (לט), דאסור ליטול שכר על ביקור, אף על גב דגם הביקור הוא רפואה, כמבואר שם (לט-מ).

ועיין עוד בריטב"א שעל הרי"ף נדרים (יב: מדפי הרי"ף ד"ה ומרפאהו), דאין לרופא ליטול אלא שכר בטילה, ואי לא יהיב ליה חברה שכר בטילה - חייב לרפאותו בחנם להציל נפשו, עיין שם.

הפקר דרבנן פטור ממעשר דרבנן ונשאר חיוב דאורייתא בלבד

יש לי להסתפק, אם יש על דבר איסור דרבנן ואחר כך חל עליו איסור דאורייתא, אם האיסור דאורייתא אין חל מדרבנן רק מדאורייתא לבד, דמדרבנן אמרינן אין איסור חל על איסור (עיין כריתות יד), או דילמא אמרינן גם כן דאין החכמים באים להקל על דברי תורה, וכיון דמן התורה חל האיסור ממילא הוא חל גם מדרבנן.

ובאמת מצנינו דרבנן להקל. והוא בנדרים (מד), דמייירי התם בהפקר שהוא הפקר רק מדרבנן ולא מן התורה, ובפירוש הרא"ש שם (ד"ה מדסיפא) כתב וז"ל: הלכך עשאוהו הפקר דרבנן לפטור מן המעשר, ומיהו מדאורייתא מיחייב במעשר, ונפקא מינה שצריך לעשר מיניה וביה, ולא ממקום אחר עליו, דעשאוהו הפקר מדבריהם וכו', עכ"ל.

והכוונה, דכיון דמדרבנן הוא הפקר, הרי מדרבנן הוא פטור ממעשר, ועל כן כשמעשרין עליו ממקום אחר הוי ליה מדרבנן מן החיוב על הפטור, דתבואה האחרת הרי חייבת גם מדרבנן. וכן להיפוך, אם יעשר מזה על מקום אחר הוי ליה מדרבנן מפטור על החיוב, ועל כן צריך לעשר מיניה וביה, ובחידושי שם הארכתי בזה בביאור הסוגיא דשם.

ועל כל פנים מפורש דשייך גם דרבנן להקל - לפטור ממעשר את מה שמן התורה חייב במעשר, ומהני ההפקר דרבנן להיותו חייב במעשר מן התורה לבד ולא מדרבנן. והרי זה היפוך סברתנו זאת (ראה לקח טוב כלל יג פ"סקא ג) דחכמים לא באו להקל כהאי גוונא על דברי תורה, ודו"ק היטב.

דפרישית". וראה שם שכתב עוד: "ולי נראה, דחולאים הבאים מחמת אדם דין הוא שירפאם, אבל חלאים הבאים מעצמן, אי לאו קרא הוה אמינא שאין לרפאותם, שנראה כמבטל גזרת מלך".

ד) שהביא דברי התוספות הרא"ש הנ"ל, וכתב: "ונראה, דאם אין החולה רוצה לתת שכר לרופא, דוודאי דמחויב לרפאותו ולא יניחנו למות, ורק דמוציא ממנו אחר כך שכר טרחו ברפואתו כפי שומת בית דין, או כפי מה שרגילין לתת אל הרופא באותו מקום", ועיין שם עוד בארוכה.

א) ועיין גליוני השי"ם סוטה מט. ד"ה ואין, בארוכה.

ב) על דברי הגמרא 'כל אדם שיש בו דיעה מתעשר': "דוגמתו בבא בתרא כה. 'שמתוך שמתחכם מתעשר'".

ג) שכתב: "הקשה ה"ר יעקב מאורלייני"ש, פשיטא למה לא ירפאו הרופאים, הא כתיב (דברים כב, ב) 'השבותו לו', ודרשינן (סנהדרין עג) זו היא השבת גופו, וכתיב (ויקרא יט, טו) 'לא תעמוד על דם רעך', ותיריך, שניתן רשות לרפאות בשכר, דסלקא דעתך אמינא שחייב לעשות בחנם מטעמא רעך".

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושד בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com